

opouštěti ženevské jednání, neboť konvence, která by byla vybudována jen na tom, byla by již ohromným krokem kupředu a reservovala pro budoucnost i možnost postupného snižování výzbroje. Francie odpověděla však již mezitím notou nového ministra zahraničních věcí Barthoua do Berlína, že za žádných okolností nepřipustí nové německé zbrojení, resp. jeho legalisaci a současné omezení zbrojení vlastního. Optimisté chovají jedinou naději, že Anglii mohlo by se podařit zaručením opravdu účinné kontroly a tudíž zachování náležitých odstupů mezi armádami hlavních mocí dosáhnouti lepšího porozumění u Francie a stlačit i případně i dnešní požadavky Německa.

K serii truchlivých zpráv ze zahraničí přibyla 17. února ještě tragická zvěst o smrti krále Alberta I. belgického, který utrpěl nehodu při uplatňování své známé horolezecké vášně. Král Albert nebyl jen hrdinou světové války, který si získal vděčnosti všech spojenců a zejména Francie, již svým hrdinným odporem proti německému vpádu doslovně zachránil, nýbrž i stále platným činitelem rovnováhy jak v samotné vnitřní politice belgické, tak v politice mezinárodní. Dovedl zachovati své zemi klid a pořádek pokročilé demokracie a politice evropské stálý kontakt s oběma velkými spojenci, Francií a Anglií, mezi nimiž tvořila Belgie pravý spojovací článek. Jeho ztráta bude nyní v rozhárané situaci evropské tím citelnější. — Nástupcem stává se jeho syn Leopold, toho jména III., který byl vychován v tradici občanských i vojenských ctností svého otce.

R. Procházka.

LITERATURA.

Z NOVĚJŠÍ STÁTOVĚDECKÉ LITERATURY O DEMOKRACII.

HANS KELSEN: O PODSTATĚ A HODNOTĚ DEMOKRACIE. (Přel. V. Koenig, vydal Orbis, Praha, v Politické knihovně, r. 1933, řada I, K. XXX. Cena 18 Kč.)

Českého čtenáře může zajímat, jak se zakladatel právnické školy, která u nás působením prof. Weyra a jeho žáků doznala tak značného rozšíření, snaží řešit nejaktuálnější problematiku dnešní doby. Problém demokracie není otázkou juristickou (teprve důsledky jeho řešení mohou jí být) a proto se při jeho „řešení“ nejjasněji ukáže, jak t. zv. „normativní“ metoda musí nezbytně selhat, jakmile se někdo pokusí ji použít k objasnění živé a dynamické sociální skutečnosti. Pravíme tak zvaná „normativní metoda“, neboť tento název je pro označení Kelsenovy metody nesprávný a velmi omylný (tak se mýlí na př. někteří naši filosofové, kteří se domnívají, že normativní methodou se dovídáme „o tom, co má být“). Normativní škola neodpovídá na filosofickou, hodnotící otázku „co má být“, nehledá nějaké budoucí „lepší“ normy právního či politického života, nýbrž odpovídá jediné na otázku „co platí“. Dovojuje logicky jednu normu z druhé a výkladem této logické souvislosti norem plní velmi přesně úkoly právní dogmatiky. Nic méně — ale také nic více. Proti methodologické anarchii starší právní dogmatiky (t. j. vlastně celé právovědy, vykládané na universitách) znamená normativní škola nesporně veliký a trvalý vědecký přínos, velmi zdravou a v právovědě plodnou očistu pojmů i celého právního myšlení. Jakmile se však tuto metodu snažíme použít tam, kde přestává logická souvislost platného právního řádu, čili, jak by řekli „normativisté“ řešit s její pomocí otázky „metajuristické“, ukáže se ihned oprávněnost Schmittovy výtky, adresované této škole, že totiž dospěla k pouhé tautologii, že „něco

platí, když to platí a poněvadž to platí“.¹ Mladší „normativisté“ již chápou, že nelze na trvalo zabsolutňovati tuto metodu na jediný pravý prostředek k výkladu sociálního dění vůbec, zdůrazňují zejména, že jde pouze o jednu z method a nikoliv o filosofický princip.² Je však lidsky pochopitelné, že zakladatelé školy (Kelsen a Weyr) po všech těžkých bojích o uznání své práce spatřují ve své metodě více, než co z ní lze udržet i v dnešní době tak málo „statické“ a tak hluboko otřásající samými základy platného právního řádu. Kelsen dospěl k normativní metodě nikoliv jako k pouhému nástroji vědecké práce, nýbrž jako k důsledku svého idealistického, protipositivistického světového názoru, tedy v první řadě nikoliv z důvodů vědeckých, nýbrž filosofických. Odtud plyne také nepříznivý postoj zakladatelů normativní školy ke snahám současné empirické sociologie. Jediné takto, jako filosofický předpoklad, lze si vysvětlit nemožný Kelsenův postoj k sociální realitě na str. 10 knížky o demokracii, kde praví: „Jestliže má být vůbec možná společnost jako systémová souvislost, odlišná od přírody, pak musí vedle přirozené zákonnosti existovati specifická sociální zákonnost. Proti příčinnému zákonu vystupuje norma.“ Vedlo by příliš daleko zabývat se na tomto místě vyvrácením tohoto idealistického předpokladu, který nezjišťuje, nýbrž předpokládá dvojí zákonnost často týchž jevů. Zde se jen pokusíme ukázat na konkrétním příkladu Kelsenových výkladů o demokracii, k jakým omylům a nesprávnostem vede použití této metody při výkladu současných jevů politického života. Není snad ani třeba podotýkat, že náš úkol je usnadněn tím, že jde o myslitele neobyčejné bystrosti a důsledné samostatnosti myšlení, v jehož práci se nesečkáváme s chybami začátečníků.

Kelsen právem na začátku zdůrazňuje ideu svobody jako základ demokratické ideologie. Dostává se však hned do naprostého rozporu s výsledky rozsáhlého sociologického bádání tím, že touhu po svobodě pokládá za nějaký „prainstinkt společenského života“. Praví, že „jest to sama příroda (?), která se požadavkem svobody vzpíná proti společnosti.“ Takovouto mystikou lze snad působivě podepřít demokratickou ideologii jako něco „absolutně“ platného, odporuje to však zároveň všemu, co bylo až dosud vykonáno v oblasti studia primitivních kmenů a národů lidské společnosti. Výsledky tohoto bádání, zejména francouzské školy Durkheimovy a amerických „kulturních antropologů, najisto prokázaly, přísnou vázanost celého společenského života primitivů na velmi rigorosní náboženské a zvykové představy, v nichž nebylo vůbec místa pro jakoukoliv „svobodu“. Jak známo, teprve po dlouhodobém vývoji jednotlivých společností uvědomují si lidé vůbec individuum jako něco vůči společenskému celku samostatného. O nějakém „prainstinktu“ svobody nelze tedy mluvit; již také proto ne, že theorie instinktů jako pevných jednotek dnešního života je vědecky vyvrácena (na př. Deweyem). Na tomto místě stejně jako při dalších výkladech je třeba především vytknout, že se Kelsen nedrží „normativní“ metody, nýbrž stále přeskakuje od soudů normativních k soudům kauzálním a naopak. Poměr ideologie (jako politického normativního souboru) a sociální skutečnosti jest v jeho knize velmi nejasný.

Ještě do daleko hlubších rozporů se skutečností, než při výkladu o prainstinktu svobody, zapadá Kelsen, jakmile se začne zabývat dnešní dobou. Kelsen se účastnil aktivně na vytvoření ústavních základů středoevropského typu státu stran, v němž

¹ Carl Schmitt, Verfassungslehre (Mnichov 1928) str. 8 a n.

² Viz na př.: Z. Neubauer: Problém vůle v poznávání normativním a teleologickým. (Englišův Sborník 1930.)

se politická moc soustřeďuje jediné v přísně organisovaných politických stranách, proti nimž se svobodné individuum (volič, stejně jako „jeho“ poslanec) stalo pouhou ústavní fikcí. Je proto pochopitelné, jestliže politicky obhajuje dnešní stav stranické nadvlády, k jehož vzniku přispěl. Je však přece jen přílišným zbožňováním vlastního díla, praví-li Kelsen (na str. 23), že „demokracie je nezbytně a nevyhnutelně stát stran“. Stačí poukázat na Francii s jejími „divokými“ poslanci a volnými formami stranického soužití, abychom vyvrátili toto tvrzení. Rovněž v Anglii a ve Spojených státech, v těchto zemích starých demokratických tradic, jest politický život ovládnán složitější souhrou sil, než jest hrubý a politicky primitivní systém státu stran, jak se s ním setkáváme u nás, nebo do nedávna v Rakousku a v Německu. Kelsen v zásadě souhlasí s hrubou kvantitativní představou stranických „machrů“, pro něž se zájem státu rovná výslednici zájmů stranických, k níž dospívají cestami mezi-stranického „valení klády“. Praví: „Právě proto, že demokracie jako stranický stát chce nechat vzniknout společenskou vůli jen jako výslednici stranických vůlí, může se vzdáti fikce nadstranické »organické« celkové vůle“. Nepochybujeme o tom, že by Kelsenova kniha mohla mít veliký úspěch u stranických vůdců (kdyby jí ovšem rozuměli), s hlediska vědy nemůžeme však takováto tvrzení pokládat za nic jiného, než za pokus ospravedlnování krátkozrakého systému vlády, který je sto přivést demokracii k zániku i v těch zemích, kde dosud žije. Budou-li demokraté shodně s Kelsenem (str. 24) pokládat ideál celkového zájmu za „metafysickou iluzi“, pak se asi s demokracií brzy rozloučíme. Jest zajímavo v tomto směru, že se v poslední době někteří mladí „marxisté“ z řad sociálních demokratů (na př. u nás dr. F. Kraus) snaží spojit marxismus s touto ztrnulou scholastikou „normativistů“, která politicky neznamená nic jiného, než scholastickou obhajobu daného řádu: svědčí to zajisté o nepochybném ideologickém úpadku marxistického reformismu. Kelsen sám dává k tomuto spojování ideologie marxistické s „normativismem“ a svým pojetím demokracie popud (je přece sociální demokrat). Činí tak při výkladu o většinovém principu v demokracii. Parlamentní většinový princip jest podle něho vhodným prostředkem k tomu, aby se zabránilo třídnímu panství. Logickými argumenty na hony vzdálenými sociální skutečností dokazuje, že se působením ideologie většinové nedochází k diktatuře parlamentní většiny nad menšinou, nýbrž k demokratickému kompromisu. Je pravda, že kompromis náleží k hlavním způsobům politického jednání v demokracii, nejde však přece o kompromis mezi parlamentní (vládní) většinou a menšinou, nýbrž jediné o kompromis mezi jednotlivými složkami (stranami) vládní většiny. Čím pevnější je systém vlády stran, tím více ztrácí parlamentní menšina na svém politickém významu, zejména menšina tak zásadní jako jsou na př. u nás komunisté. Tyto obecně známé zkušenosti dnešní parlamentní demokracie však Kelsen přehlíží a pohrává si s ideologií většino-menšinové demokracie jako nějaký středověký scholastik s pojmem Boha nebo inkarnace. Se stejným doktrinářstvím vykládá autor celý problém parlamentarismu, bez něhož si vůbec demokracii nedovede představit. Kelsen totiž nikde ve své knize nenaznačil, o které epoše vývoje demokracie hodlá mluvit. Nepřihlížíme-li ani k demokraciím antickým (o nichž by bylo třeba také uvažovat v knize o p o d s t a t ě demokracie), je přece zřejmé, že se i t. zv. moderní demokracie ustavičně vyvíjí a že se vyvíjí zejména některé její instituce, jako jest parlamentarismus. Vyvíjí se nejen demokratická skutečnost, nýbrž i demokratická ideologie. Kelsen se vůbec nezmiňuje při výkladu o parlamentarismu o C. Schmittově důkazu „nedemokratičnosti“ původního parlamentarismu a pokládá prostě fikci o ne-

závislosti parlamentu na „lidu“ za dosud platnou součást demokratické ideologie, ač přece každý ví, že t. zv. zákaz imperativního mandátu patří mezi normy, které fakticky (ne na papíře) již dávno neplatí. Autor nečiní rozdíl mezi ideologií stranického státu a mezi daleko starší ideologií parlamentarismu. Proto nepřekvapí, že pokládá parlamentarismus, stejně jako na jiném místě „stát stran“ za jedinou „reálnou formu“ dnešní demokracie. Případné námitce, že existuje na př. také americký presidentský systém, při němž parlament není hlavním orgánem demokracie, vyhne se Kelsen tím, že tento systém doktrinářsky prohlásí za méně demokratický, za něco, co „vede spíše k oslabení než posílení principu svrchovanosti lidu“ (str. 72).

Ideologická fantastičnost Kelsenovy knihy vyvrcholuje právě tam, kde se snaží spojit ideologii demokracie s marxismem (zejména na str. 59—61). Autor se domnívá, že rozdělení parlamentu na vládnoucí většinu a opoziční menšinu v podstatě odpovídá marxistickému protikladu třídního boje. Domnívá se, že „parlamentně-demokratická státní forma se svým podstatným rozvětvením konstituujícího většinově-menšinového principu je „pravým“ výrazem dnešní společnosti, rozpoltěné podstatně na dvě třídy“. Není snad ani třeba vyvracet tak velikou nehoráznost. Podotýkáme jen, že by nikomu neprospěla ani politicky: kterou „třídu“ podle této ideologie reprezentuje sociální demokracie, je-li ve vládní většině a má proti sobě komunistickou opozici?

Neporozumění skutečnému politickému životu dnešní doby projevuje Kelsen i tam, kde chce parlament reformovat za pomoci obvyklých prostředků nápravy: referenda a lidové iniciativy. Domnívá se, že při reformě parlamentarismu jde o to, aby se vyhovělo „stále rostoucímu hnutí pro co nejpřímější vliv lidu na vytváření státní vůle“ (str. 38). Touha demokratického „lidu“ po vládě straší snad v hlavách profesorů státovědy, ve skutečnosti však po skutečné účasti lidu na moci nikdo ani nevzdechne: „lid“ touží po tom, aby mu jeho vláda vládla dobře a energicky, nikoliv po tom, aby vládl „sám“.

Některé naše filosofy demokracie bude snad zajímat, že Kelsen dospěl na cestě demokratické ideologie právě k opačnému světovému názoru, než jaký zastává na příklad prof. Rádl: Kelsen pokládá víru v absolutní pravdy a v absolutní hodnoty za něco, co charakterizuje autokratický světový názor. Praví, že „relativismus je světový názor, který předpokládá demokratická myšlenka“. Nebudeme se pouštět do této filosofické scholastiky. Pro nás je takováto různost ve světovém názoru různých vyznavačů demokratické ideologie jenom neklamným důkazem toho, jak lze téže ideologie používat k ospravedlňování nejrůznějších, často zcela protichůdných filosofických i politických názorů. V tom právě spočívá základní nevědeckost a omylnost Kelsenovy knihy o demokracii. Ač jsou jeho výklady podávány zdánlivě vědeckou formou, nejde v podstatě o nic jiného, než o politické ospravedlňování určitých předem pojatých filosofických a politických názorů. Proto také metodologicky je Kelsenova kniha zcela neujasněná a nepřesná. Nejde vlastně vůbec o nějakou „normativní“ metodu, nýbrž o metodologický zmatek spojující kausální soudy s ospravedlňováním ideologií. Mluví sice téměř na každé stránce o rozdílu mezi demokratickou ideologií a demokratickou skutečností, při tom však sám oboje, jak jsme ukázali, slučuje: na př. své představy o tom, jaký by parlament měl být odívá do formy výkladu o tom, jaký parlament jest a pod.

Kelsen ve své knize nikde přesně nevymezil pojem demokracie. Pokládá ji za určitou metodu vytváření sociálního řádu. Zdůrazňuje některé principy této metody (svoboda, vláda lidu), některé v jeho pojetí ustupují do pozadí (rovnost) a některé (obsahové) vylučuje z pojmu demokracie vůbec. Vesměs však mluví o těchto princi-

pech zcela nečasově, ač ve skutečnosti také demokratická ideologie je dobově i místně podmíněna a mění se. K zachycení těchto rozdílů bylo by ovšem třeba analýsy sociologické, kterou autor neprovádí, poněvadž se chce demokracií zabývat pouze „princi-
piálně“.

Dr. Mertl

GERHARDT LEIBHOLZ: DIE AUFLÖSUNG DER LIBERALEN DEMOKRATIE IN DEUTSCHLAND UND DAS AUTORITÄRE STAATSBILD. (Duncker & Humblot, München 1933.)

Daleko bližší je sociologickému pojetí demokracie mladší německý státovědec Leibholz, jehož kniha o rozkladu demokracie není sice zdaleka tak samostatná jako spis Kelsenův, je však mnohem moderněji orientována. Od Kelsena se příznivě liší především v tom, že chápe demokracii v jejím časovém, historickém zapojení do ostatního sociálního života. Uvědomuje si, že každá státní forma potřebuje svůj mythus, který by ji legitimoval. Správně zdůrazňuje, že i demokratický mythus byl původně založen metafysicky, ba přímo nábožensky (v puritanismu a v kalvinismu). Teprve s příchodem liberalismu a se vzestupem „třetího stavu“ nabývá demokracie onoho racionalistického a relativistického charakteru, jak ji pojímá na příklad právě Kelsen.

Leibholz spatřuje dokonce v této ztrátě metafysických základů původní demokratické ideologie, v jejím sesvětštění a zrelativisování, hlavní příčinu jejího dnešního úpadku. Liberalistický relativismus rozbíjí poslední vnitřní pouta, která vážala jednotlivce ke státu. Leibholz přejímá Schmittovo pojetí parlamentarismu a ukazuje, jak jednotlivé liberální instituce během vývoje ztrácejí svůj původní obsah. Strukturální změna parlamentarismu vede v moderní demokracii i k oslabení pout vůdce k masám: z původního „výkvětu národa“ podle principu parlamentní reprezentace se stává ve státě stran pouhý exponent politické strany. V jednom bodě polemizuje Leibholz ostře se Schmittem: nepokládá jako Schmitt ideu „právního státu“ za pouhý produkt měšťáckého liberalismu, nýbrž za společenskou hodnotu daleko trvalejší povahy, která sice mění své historické formy, neztrácí však určité konstantní prvky, jako jest idea nezávislosti justice, zákonnosti správy, správného soudnictví a j.

Za nejdůležitější praktický problém dnešní demokracie pokládá Leibholz její způsobilost nové potřebě autority, dialekticky odchylné od potřeby svobody v období liberalismu. Podle Leibholze (ovlivněného hegelovskou dialektikou) má každý hospodářský a politický systém tendenci vytvořit ze sebe systém opačný; ze svobodného liberálního hospodářství vznikla dnešní hospodářská nesvoboda, období kapitalismu vyspělého. A také v politice vzniká dnes po období liberalistického relativismu nová víra v autoritu a potřeba nového ospravedlnování autority. Nemůžeme sice souhlasit s hegelovským stavěním řádů do ostrého protikladu, přes to však lze přiznat oprávněnost Leibholzova konstatování současné touhy po řádu a autoritě. Leibholz nespokojuje se však bohužel vědeckou analýsou dnešní politické skutečnosti po této stránce, nýbrž vkládá do svého výkladu o rozdílu mezi autoritativním a totálním státem, stejně jako již před tím do výkladu o právním státě svou vlastní ideologii, své vlastní hodnotící představy. Tím se stalo, že rozdíl mezi totálním (do všech sfér společenského života zasahujícím) státem a mezi státem autoritativním (pro kterýžto pojem zdůrazňuje význam osobní autority) stanovil příliš schematicky a dialekticky. Vidí v tendencích totálního státu další rozvoj ideí liberalistických, které odmítá, kdežto o autoritativním pře-